

A nemzetek börtöne című

M
M3

Magyar jakobinusok 1795 - 1799

1.

A politikai rabok első nagy „nemzeti” csoportját a Spilbergben az ún. magyar jakobinusok alkották. A köztársasági mozgalom Magyarországon a francia forradalom eszméinek hatására keletkezett, és elsősorban a Habsburg Birodalom reakciós hatalma elleni harcot, és a nemzeti függetlenség kivívását célozta.

Buda és Pest korabeli metszeten

A jakobinus mozgalom kezdeményezője és központi egyénisége Martinovics Ignác (1755-1795), szerzetes és tanár volt.

Követői 1794. tavaszán két szervezetet hoztak létre - a mérsékeltebb Reformátorok Társaságát és a radikális Szabadság és Egyenlőség Társaságát. Mindkét társaság tevékenysége rövid ideig tartott - két hónap után leleplezték őket és az „összeesküvőket” elfogták. A két társaság tagjainak névsora.

A Magyarországi Reformátorok Titkos Társaságának Kátéja - a magyar köztársaságpártiak mérsékelt programja kéziratának első oldala.

2.

II. Ferenc császár (1792-1835) a haladó és forradalmi gondolatok követőiben a monarchia komoly veszélyét látta. Ezért a budai rendkívüli királyi bíróság 1795. májusában a jakobinus mozgalom résztvevőit kegyetlen ítéletekkel sújtotta - 18 halálbüntetéssel és közel harminc sokévi várbörtönnel.

Két összeesküvő - Vrchovszky Sámuel és Szlávy György - feletti ítélet, akiket felségsértés és hazaárulás miatt ítélték el, és akik később tizenhárom társukkal együtt Brünnsben börtönlétek. A többi elítélt a munkácsi, a gráci és a kufsteini erődítménybe került.

A tizenöt magyar „hazaáruló” Brünnsbe való szállításáról Ugarte grófot, a morva kormányzót, 1795. szeptemberének derekán levélben értesítették Bécsből.

„A jakobinus fa” - korabeli metszet az elítéltek neveivel. A tizennyolc halálraítéltekből hetet kivégeztek, tizenegy kegyelmet kapott, de előre meg nem határozott időre tömlöc várt rájuk. A többit hosszabb várfogságra ítélték.

A kivégzettek között volt az összeesküvők vezére, II. József császár egykori császári tanácsosa, Martinovics Ignác apát is.

Röviddel az ítélelhozatal után 1795. május 20-án a budai Vérmezőn lefejezték a jakobinus mozgalom öt fővezérét, két héttel később pedig még két halálraítélt kivégzésére került sor. A kivégzés korabeli ábrázolása.

3.

Spilberg vára

Brünn egyike volt azon négy helynek, amely alkalmas volt „államellenes bűnözők” fogva tartására. Mivel az eredetileg meghatározott Cejl utcai cellákat nem sikerült időben előkészíteni a magyar politikai rabok részére, itt lettek első állomása átmeneti időre a Spilberg erődítményben volt.

A Spilbergbe vezető utat és a börtön nyújtotta benyomásokat Rosti János örökítette meg versekben - két latin nyelvű Elégiában (1796).

Az útvonal, amelyen az elítélt jakobinusokat szállították Budáról Brünnebe. Az utat üveges hintókban, katonai kísérettel tették meg.

A tizenöt magyar rab névsora, akik 1795. október 5. és 7. között érkeztek a Spilbergbe. Mindegyikük nevével fel van tüntetve a cella száma, a büntetés időtartama, a fogság kezdete és vége.

Az elítélt magyarok átmeneti elhelyezése miatt kénytelen volt az erődítmény katonai hatósága néhány kaszáyahelyiséget felszabadítani a vár nyugati és északi szárnyában. Az ún. „állami rabok“ részére, akiket önálló cellákban kellett elszigetelni, nem volt más lehetőség - a kazamaták és a várárokból lévő épület „közonséges“ bünözők tömeges börtönként szolgáltak.

Kazinczy Ferenc cellájának vázlata naplójegyzeteinek kéziratában. Az I-es számú cella - ahova Kazinczyt rossz egészségi állapota miatt a 14-ből helyezték át - a nyugati szárnyban, a hídra vezető út mellett volt.

4.

A politikai rabok celláik elhelyezkedésével és berendezésével, ruházataikkal, ételleikkel, személyes tárgyaik használatának lehetőségével alapvető módon különböztek a közönséges bünözőktől, akik a zord kazamaták közös celláiban voltak elhelyezve. Nagy volt a különbség az egyes magyar rabok között is - minden anyagi lehetőségeiken múltott. A 2.sz. (Rosti J.) és az 5.sz. (Lukács P.) cella berendezésének jegyzéke.

Pénzösszegek jegyzéke, amelyeket a rabok hoztak magukkal a Spilbergbe. Ebből, és később a rokonok által küldött pénzből vehettek jobb ételeket, italokat, ruhákat és más használati cikkeket.

Rosti cellájának leírása az „Elégia a fogságból“ (1796) című versében.

Annak ellenére, hogy a többségükben előkelő társadalmi környezetből származó magyar jakobinus kivételes orvosi ellátásban részesült, a börtön testileg és lelkileg is megviselte őket. Dr. Thal Vincenc Spilbergben tett látogatásainak száma a magyar raboknál (1795. október 6-tól 1796. január 23-ig).

A magyar jakobinusok spilbergi tartózkodásával - amely 1796. január 23-án ért véget - járó költségek végelszámolása. A tizenöt elítéltekből csak ketten maradtak itt - Lukács Pál és Makk Domonkos, akiknek börtönzéséből már nem volt sok hátra. Mindkettőt 1796. májusában szabadon bocsátották. Brehm Johannt már 1795. decemberében elengedték. A többi tizenkettőt a Cejl utcai fegyházba helyezték át.

5.

A Cejl utcai fegyházban

1796. január - 1799. június

A tizenhat Spilbergben töltött hét után a magyar jakobinusokat 1796. január 23-án átszállították az eredetileg tervezett Cejl utcai fegyházba, melyet 1786-ban alapítottak.

A Cejl utcai árvaház fegyházzá való átépítésének terve (1784).

A fennmaradó tizenkét magyar jakobinus számára , előkészített cellák jegyzéke a Cejl utcai fegyházban (1796. január 22.).

A magyar rabok elhelyezésének vázlata Kazinczy Ferenc naplójának kéziratában.

Schramek Franz, a Cejl utcai börtön igazgatójának javaslata a magyar állami rabok celláinak berendezésére, melyet már a rabok Brűnnbe érkezése előtt két hónappal benyújtott. A javaslat tartalmazza az előkészületekkel és a berendezések beszerzésével járó költségek kimutatását is.

6.

Az 1797-1798-as évek folyamán a Cejl utcai fegyházból fokozatosan szabadon engedtek további öt magyar jakobinust, akiknek büntetése letelt. Az eredetileg halálbüntetéssel sújtott, majd határozatlan időre várfogságra ítélt rabok közt itt maradt Hirgeist Ferenc, Szmetanovics Károly, Úza Pál és Kazinczy Ferenc, hat éve volt hátra Laczkovics Lászlónak és egy-egy év várt még Újgyörgyre és Baranyayra. Továbbá itt volt még két rab - Szlávy János és Szulyovszky -, akiket Grácból szállítottak át Brűnnbe, A börtön előjárói és a börtönök baráti viszonya, amellyel igyekeztek megkönnyíteni a fogságot, valamint a magyar jakobinusok meg nem engedett kiváltságai miatt a császár 1799. júniusában úgy döntött, hogy a kilenc rabot szállítsák át Kufsteinbe. Hamarosan - június 22-én - a magyar jakobinusok elhagyták Brűnt.

A tiroli Kufstein erődítmény

Még 1791. áprilisában át akartak szállítani további négy magyar jakobinust Grazból a Spilbergbe. Egyiküket - Bujanovicsot - azonban egy hónappal büntetése letelte előtt szabadon engedték, a többi három a a Cejl utcai fegyházba került.

Azon erődítmények, ahol magyar jakobinusokat tartottak fogva az 1795-1803-as években.

Az első magyar jakobinus, akit szabadon engedtek, Brehm Johann orvos volt, akinek egy-éves várfogsága 1795. december 16-án, hetven napos spilbergi tartózkodása után telt le. Útja hazafelé - ezen írás alapján - Holicson és Pozsonyon kereszti.il vezetett.

A Cejl utcai börtön magyar rabjainak névsora fogságuk kezdetének feltüntetésével.

Néhány magyar elítélt a családtól kapott pénzzel legalább egy kissé enyhíthette fogsága viszontagságait. Új fehérnernűt, ruházatot és más használati cikkeket vásárolhattak.

7.

Kazinczy Ferenc (1759-1831)

Író, drámaíró és műfordító, az újkori magyar irodalom megteremtője, a magyarországi kulturális élet szervezője. A Spilbergben fogva tartott magyar jakobinusok legkiemelkedőbb egyénisége.

A Spilbergbe alig harminchat évesen érkezett, hogy négy év eltelté után, csaknem negyvenévesen hagyja el Brűnt. A tiroli Kufstein erődítménybe szállították, ahol 1801-ben közkegyelemben részesült. Utána is aktívan bekapcsolódott hazája irodalmi és kulturális életébe. 1830-ban az Akadémia tagjává választották. Kéziratban fennmaradt többekközt híres műve a „Fogságom naplója“, amely értékes forrását képezi a magyar jakobinusok brűnni raboskódása történetének is.

A Kazinczy Ferenc feletti ítélet címoldala.

Szemelvény Kazinczy „Fogságom naplójának“ kéziratából („A fenyítőházban Obrovicon, Brünn mellett, 1796“ című fejezet kezdete).

8.

Vrchovszky Sámuel (1770 -1797)

Jogász, a szlovákiai Szokolca szülöttje, egy helybeli polgár és hentes fia, cseh kivándorlók utóda.

Ő volt az egyetlen a magyar jakobinusok közül, aki nem élte túl a brünni fogságot. A börtönben

egészségi állapota romlott, betegsége (skrofulózis-görvélykór) súlyosbodott, és nem segített

a közeli zábrdovicei katonakórházban való kezelés sem, ahol 1797. augusztus 3-án meghalt.

A Cejl utcai fegyházba érkező Vrchovszky személyes tulajdonát képező tárgyak jegyzéke: pénzösszeg, felsőruházat, fehérnemű, egyéb használati tárgyak és könyvek.

Kedvezőtlenül hatott a fogság első időszakában a levelezés betiltása. Az egyes rabok családjaitól visszatartott levelekjegyzéke 1795. november 29-én.

Annak a levélnek a borítéka, amelyet Vrchovszky édesapja küldött. A levelet a rab soha nem kapta kézhez.

Vrchovszky betegségének feljegyzése Schramek börtönigazgató napijelentésében 1796. október 28-án.

A katonakórházat 1786-ban helyezték át a Spilbergből a megszíntetett zábrdovicei kolostorba.

A zábrdovicei kolostor látképe, Vrchovszky Sámuel halálának színhelye.

Muzeum
města Brna

Facebook → @Muzeum.mesta.Brna @Spilberkzije
Instagram → @hrad.spilberk

#hradspilberk #vilatugendhat
#meninskabrana #arnoldovavila

spilberk.cz ↗